

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КУЗЬМІН ЕДУАРД ЕДУАРДОВИЧ

УДК 341.32:(316.48:623.44).001.33(4+73).001.36

**КВАЛІФІКАЦІЯ НЕМІЖНАРОДНИХ
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ
У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Спеціальність 12.00.11 — міжнародне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса — 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент
Національної академії правових наук України
СТРЕЛЬЦОВ Євген Львович,
Південний регіональний центр
Національної академії правових наук України,
вчений секретар

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент
Національної академії правових наук України
БУРОМЕНСЬКИЙ Михайло Всеволодович,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри міжнародного права

доктор юридичних наук, професор
СИРОЇД Тетяна Леонідівна,
юридичний факультет
Харківського національного університету
імені Василя Назаровича Каразіна,
завідувач кафедри міжнародного
і європейського права

Захист відбудеться « 6 » червня 2018 р. о 10 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету
«Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська
дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « 4 » травня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. О. Ульянова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кваліфікація збройного насильства ще споконвіку була дуже важливим, але вкрай важким завданням. Проблема застосовності тих чи інших норм і принципів «права війни» завжди вважалася ахіллесовою п'ятою міжнародного гуманітарного права (далі — МГП). Необхідність визначення чи є відповідна ситуація збройним конфліктом і чи потрапляє вона таким чином у сферу дії МГП, поряд з необхідністю категоризації збройних конфліктів в умовах правової дихотомії «міжнародних» та «неміжнародних» збройних конфліктів, яка історично склалася та існує й нині, віднесення конфлікту до того чи іншого виду було та залишається критичним для визначення обсягу прав і обов'язків його сторін.

Правова оцінка збройного насильства, яка взагалі є доволі непростую *ab initio*, у сучасних реаліях значно ускладнюється переходом від класичних видів збройного насильства (моделі традиційних міждержавних збройних конфліктів та збройних конфліктів неміжнародного характеру) до збройного насильства за участю урядів та недержавних антиурядових утворень, масштаби якого часто мають т. зв. «транснаціональний вимір» (мова йде про т. зв. «асиметричні» та «інтернаціоналізовані збройні конфлікти»), а також т. зв. «війну з тероризмом»). Подібні види збройного насильства, як правило, створюють суттєві труднощі щодо його кваліфікації у межах традиційного розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами.

Проблема кваліфікації також ускладнюється і безпосереднім політичним впливом, у зв'язку з чим виникають абсолютно різні думки про природу та характер однієї й тієї ж ситуації збройного насильства, адже сторони, виходячи із своїх політичних міркувань, намагаються тлумачити факти згідно із своїми інтересами, завищуючи чи занижуючи реальну складність конфлікту та рівень насильства. Зазвичай держави схильні приховувати інтенсивність зіткнень для того, щоб перешкодити антиурядовим силам отримати будь-який правовий статус, залишаючи їх в розряді «внутрішніх заворушень».

Такий стан справ значно погіршується і у зв'язку з тим, що згідно з Уппсальською програмою даних про конфлікти (*Uppsala Conflict Data Program*) кількість активних збройних конфліктів збільшилася з 41 у 2014 р. до 50 у 2015 р., в основному завдяки розширенню «Ісламської держави» на нові території у 12 країнах. Примітно, що з 50 активних конфліктів тільки один був міжнародним збройним конфліктом (конфлікт між Індією та Пакистаном). Вся решта — вважалися і вважаються неміжнародними. Результати цих конфліктів такі, що сьогодні масштаби людських страждань більші, аніж будь-коли після Другої світової війни. Понад 130 мільйонів людей у всьому світі потребують гуманітарної допомоги, щоб вижити. Саме тому вперше за всю історію існування Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН) у 2016 р. було скликано Всесвітній саміт з гуманітарних питань (*World Humanitarian Summit*) для прийняття зобов'язань щодо скорочення страждань та поліпшення становища людей у всьому світі.

Проблема кваліфікації збройного насильства у наш час значно актуалізується і у зв'язку з існуванням таких збройних конфліктів як, наприклад, в Афганістані, Лівії, Сирії, Лівані, Єгипті; т. зв. «війною проти «Ісламської держави» в Іраку»; конфліктом між Індією та Пакистаном; ізраїльсько-палестинським конфліктом; т. зв. «курдським конфліктом»; т. зв. «ісламістською войовничістю у РФ», кризою у Північній Кореї тощо.

Сьогодні дослідження зарубіжного досвіду кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП набувають особливої актуальності, зокрема, і через ситуацію, яка склалася безпосередньо в Україні.

Однак, попри особливу значимість та актуальність проблеми кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП, в науковій юридичній літературі розглядалися лише окремі її аспекти. Деякі питання означеної проблематики знайшли своє відображення у наукових роботах таких *вітчизняних учених*, як С. С. Андрейченко, В. Ф. Антипенка, М. В. Буроменського, К. І. Бусол, В. Г. Буткевича, О. М. Гладенка, М. М. Гнатовського, М. В. Грушко, К. В. Доді, О. В. Задорожнього, Н. А. Зелінської, О. А. Івакіна, Д. О. Коваля, А. О. Кориневича, Т. Р. Короткого, В. М. Лисика, І. І. Лукашука, О. О. Мережка, Ю. М. Оборотова, О. В. Плотнікова, С. С. Процуна, П. М. Рабіновича, В. М. Репецького, О. В. Сенаторової, Т. Л. Сироїд, Є. Л. Стрельцова, Н. В. Хендель, Ю. В. Чайковського, М. Ю. Черкеса, В. Х. Ярмакі та ін.

Серед *зарубіжних дослідників* необхідно відзначити напрацювання таких відомих закордонних фахівців, як Р. Абі-Сааб (*R. Abi-Saab*), Ж. М. Аманжолова, І. Н. Арцибасова, Р. Бартельса (*R. Bartels*), Д. Беста (*G. Best*), В. О. Боженко, Ф. Браїяра (*P. Braillard*), А. Був'є (*A. Bouvier*), Ф. Бюньона (*F. Bugnion*), Е. Ваттеля (*E. Vattel*), М. Вашакмадзе (*M. Vashakmadze*), С. Віте (*S. Vite*), Х.-П. Гассера (*H.-P. Gasser*), Н. Гранта (*N. Grant*), Г. Гроція (*H. Grotius*), Е. Давида (*E. David*), М. Ейкхерста (*M. Akehurst*), С. О. Єгорова, Л. Зегвельд (*L. Zegveld*), Е. Каллена (*A. Cullen*), С. Карп (*S. Carr*), Е. Карсуелла (*A. Carswell*), А. Кассезе (*A. Cassese*), А. Ф. Кастра, Л. Кемерон (*L. Cameron*), К. Клаузевіца (*C. Clausewitz*), К. Лаванд (*K. Lawand*), Г. Лаутерпахта (*H. Lauterpacht*), Х. Ленггольца (*H. Langholtz*), Ч. Ліксона (*C. Lickson*), Ф. Ф. Мартенса, Б. Мбатни (*B. Mbatna*), А. Мейровіца (*H. Meyrowitz*), Т. Мерона (*T. Meron*), Е. Монтеалегри (*E. Montealegre*), Л. Оппенгейма (*L. Oppenheim*), Е. Оста (*A. Aust*), М. В. Остроухова, Л. В. Павлової, А. Паулюса (*A. Paulus*), О. Пеїч (*J. Pejic*), Ж. Пікте (*J. Pictet*), Т. Пфаннера (*T. Pfanner*), М. Сассолі (*M. Sassoli*), Ю. В. Северинчика, М. Г. Смирнова, Д. Стюарта (*J. Stewart*), Т. Феррара (*T. Ferraro*), Р. Фолка (*R. Falk*), Ч. Хайда (*C. Hyde*), Ж.-М. Хенкертса (*J.-M. Henckaerts*), Д. Шиндлера (*D. Schindler*), М. Шоу (*M. Shaw*) та ін.

На дисертаційному рівні в Україні поодинокі питання цієї проблематики підіймалися у роботах В. Х. Ярмакі «Міжнародне гуманітарне право, що застосовується в період збройних конфліктів, та імплементація його Україною» (2003 р.); В. В. Гутника «Кримінально-процесуальні гарантії учасників міжнародних збройних конфліктів (міжнародно-правовий аспект)» (2010 р.); К. В. Доді «Розвиток міжнародно-правових норм, що стосуються збройних конфліктів неміжнародного

характеру» (2011 р.); С. С. Андрейченко «Міжнародно-правова концепція атрибуції поведінки державі» (2015 р.); М. В. Грушко «Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених» (2015 р.); С. В. Ольшанецької «Правовий статус осіб, свобода яких обмежена у зв'язку із неміжнародним збройним конфліктом» (2016 р.) та ін. За кордоном — у роботах С. О. Єгорова «Збройні конфлікти та міжнародне право» (1999 р.); А. Ф. Кастра «Міжнародно-правова регламентація внутрішніх збройних конфліктів» (1999 р.); Ю. В. Северинчика «Міжнародно-правові проблеми збройних конфліктів неміжнародного характеру» (2000 р.); В. О. Боженко «Міжнародно-правові основи участі Росії у врегулюванні збройних конфліктів на території Співдружності Незалежних Держав» (2001 р.); М. В. Остроухова «Міжнародно-правові проблеми вирішення збройних конфліктів на пострадянському просторі» (2005 р.); М. Бісміллаха «Міжнародно-правові механізми врегулювання внутрішньодержавних конфліктів як юридична основа політики національного примирення в Афганістані» (2014 р.); А. К. Бісұлтанова «Розвиток міжнародного гуманітарного права в умовах мінливої природи сучасних збройних конфліктів» (2016 р.) та ін.

Утім, не применшуючи значної ролі та значення наукового доробку відповідних авторів, низка питань проблеми кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП все ще залишається недостатньо дослідженою, що разом з вкрай складним сучасним становищем у сфері міжнародних правовідносин безумовно свідчить про необхідність подальшого спеціального дослідження цієї комплексної наукової проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідницької роботи кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Національного університету «Одеська юридична академія» «Прогресивний розвиток міжнародного права в умовах глобалізації правового простору» на 2011—2015 рр., що є складовою плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011—2015 рр. (номер державної реєстрації 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Національного університету «Одеська юридична академія» «Міжнародне право в період трансформації міжнародного правопорядку та захист національних інтересів України» на 2016—2020 рр., що є складовою плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016—2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні та розкритті правової природи, особливостей та тенденцій розвитку кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП в сучасних умовах крізь призму зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої *мети* були визначені наступні *завдання*:
охарактеризувати загальні засади кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП;

розкрити правову природу та змістовні характеристики поняття «неміжнародний збройний конфлікт» у МГП;

визначити роль та місце поняття «неміжнародний збройний конфлікт» у межах існуючого у системі МГП правового розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами;

виявити сучасні виклики та охарактеризувати новітні тенденції кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП;

з'ясувати генезу становлення та розвитку міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів;

охарактеризувати сучасні реалії кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП та надати правову оцінку іноземного втручання у неміжнародні збройні конфлікти;

встановити роль політичного впливу під час кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП.

Об'єктом дослідження є міжнародні правовідносини публічного характеру, які виникають у процесі реалізації норм і принципів МГП, що застосовуються під час збройних конфліктів.

Предметом дослідження є кваліфікація неміжнародних збройних конфліктів у МГП.

Методи дослідження. Виходячи із специфіки об'єкта і предмета, враховуючи поставлену у роботі мету і задачі, дослідження будується на принципах конкретності, об'єктивності й методологічного плюралізму. Його методологічну основу складають сукупність філософських, загальнонаукових, теоретичних, загальнологічних та спеціально-юридичних методів. Фундамент методології становлять такі філософські методи пізнання, як аналітичний, феноменологічний, герменевтичний та діалектичний, що є базовими та використовуються для визначення загального напрямку дослідження та підвалин для деталізації проблематики. Загальнонаукові методи представлено методом історизму, застосування якого дозволяє проаналізувати витоки існуючого у системі МГП правового розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами й дослідити генезу становлення та розвитку міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів (розділи 1, 2), та лінгвістичним методом, який надає змогу розкрити зміст ключових термінів та понять крізь призму етимології й смислового навантаження (розділ 1, підрозділ 1.1; розділ 2, підрозділи 2.2, 2.3; розділ 3, підрозділ 3.1). Вагоме значення також мають такі теоретичні методи, як системно-функціональний метод, за допомогою якого правова регламентація неміжнародних збройних конфліктів може представлятися як комплекс норм МГП із своєю власною структурою та взаємозалежністю, а також стає можливим вироблення певних критеріїв щодо систематизації, класифікації та типологізації збройних конфліктів (розділи 2, 3);

аксіоматичний та гіпотетико-дедуктивний методи, за допомогою яких формуються положення наукової новизни та висновки дослідження. Широкого використання набули такі загальнотеоретичні методи, як індукція та дедукція, аналіз та синтез, абстрагування, ідеалізація й аналогія. Застосування індуктивного методу зумовлює можливість дослідження особливостей сучасних реалій кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів, зокрема, іноземного втручання та політичного впливу на кваліфікацію неміжнародних збройних конфліктів у сучасних умовах (розділ 3). Спеціально-юридичні методи представлені техніко-юридичним методом, за допомогою якого, виходячи із суто юридичного значення, досліджуються тексти міжнародних нормативно-правових актів (розділ 2).

*Теоретичною основою дисертаційного дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних учених, які розробляли проблематику теорії права, міжнародного права, «права війни», МГП, права збройних конфліктів, міжнародного кримінального права та права міжнародної відповідальності: Р. Абі-Сааб (R. *Abi-Saab*), Ж. М. Аманжолова, С. С. Андрейченко, В. Ф. Антипенка, І. Н. Арцибасова, Р. Баргельса (R. *Bartels*), В. О. Боженко, М. В. Буроменського, К. І. Бусол, В. Г. Буткевича, Е. Ваттеля (E. *Vattel*), М. Вашакмадзе (M. *Vashakmadze*), С. Віте (S. *Vite*), Х.-П. Гассера (H.-P. *Gasser*), О. М. Гладенка, М. М. Гнатовського, Г. Гроція (H. *Grotius*), М. В. Грушко, Е. Давида (E. *David*), К. В. Доді, С. О. Єгорова, О. В. Задорожнього, Л. Зегвельд (L. *Zegveld*), Н. А. Зелінської, О. А. Івакіна, Е. Каллена (A. *Cullen*), Е. Карсуелла (A. *Carswell*), А. Кассезе (A. *Cassese*), А. Ф. Кастра, К. Клаузевіца (C. *Clausewitz*), Д. О. Ковалю, А. О. Кориневича, Т. Р. Короткого, Г. Лаутерпахта (H. *Lauterpacht*), О. В. Лелькова, В. М. Лисика, І. І. Лукашука, Ф. Ф. Мартенса, А. Мейровіца (H. *Meyrowitz*), О. О. Мережка, Т. Мерона (T. *Meron*), В. С. Нересеянца, Ю. М. Оборотова, Л. Оппенгейма (L. *Oppenheim*), Е. Оста (A. *Aust*), М. В. Остроухова, Л. В. Павлової, А. Паулюса (A. *Paulus*), О. Пеїч (J. *Pejic*), Ж. Пікте (J. *Pictet*), О. В. Плотнікова, С. С. Процуна, Т. Пфаннера (T. *Pfanner*), П. М. Рабіновича, В. М. Репецького, М. Сассолі (M. *Sassoli*), Ю. В. Северинчика, О. В. Сенаторової, Т. Л. Сироїд, М. Г. Смирнова, Є. Л. Стрельцова, Д. Стюарта (J. *Stewart*), Т. Феррара (T. *Ferraro*), Р. Фолка (R. *Falk*), Н. В. Хендель, Ж.-М. Хенкертса (J.-M. *Henckaerts*), Ю. В. Чайковського, М. Ю. Черкеса, Д. Шиндлера (D. *Schindler*), М. Шоу (M. *Shaw*), В. Х. Ярмакі та ін.*

Нормативна основа дослідження складається з міжнародно-правових звичаїв, міжнародно-правових актів (Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. про захист жертв війни (далі — Женевські конвенції 1949 р.), Додаткових протоколів до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р. (далі — Додаткові протоколи 1977 р.), резолюцій та рішень Генеральної Асамблеї ООН і Ради безпеки ООН) та ін.

Емпіричну базу дослідження складають матеріали практики міжнародних організацій (зокрема, Міжнародного Комітету Червоного Хреста (далі — МКЧХ); рішення міжнародних судових інстанцій (зокрема, Міжнародного суду ООН, Міжнародного кримінального суду (далі — МКС), Європейського суду з прав людини); практика міжнародних кримінальних трибуналів (зокрема, Міжнародного

трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території колишньої Югославії з 1991 р. (далі — МКТЮ), Міжнародного кримінального трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші подібні порушення, скоєні на території сусідніх держав, у період з 1 січня по 31 грудня 1994 р. (далі — МКТР) тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням сучасних теоретичних та практичних аспектів кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП. У межах проведеного дослідження отримані такі результати, що характеризуються науковою новизною:

уперше:

сформовано періодизацію становлення та розвитку міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів, яка складається із наступних історико-правових етапів: 1) до 1648 р. — релігійний період регулювання війн (вплив християнства, зокрема протестантизму, та ісламу); 2) з 1648 р. — період Вестфальського миру, виникнення теорії т. зв. «справедливої війни», витоки формування інституту визнання в якості воюючої сторони; 3) до 1949 р. — період виокремлення таких стадій громадянського протистояння, як бунт та дії повстанських сил, становлення та розвиток інституту визнання воюючою стороною; 4) з 1949 р. — період конвенційного регулювання (Женевські конвенції 1949 р.), Додаткових протоколів 1977 р. та Римського статуту МКС від 17 липня 1998 р. (далі — Римський статут);

обґрунтовано положення про недоцільність кваліфікації ситуацій збройного насильства за іноземної участі в якості т. зв. «інтернаціоналізованих збройних конфліктів» з огляду на наявність нормативно встановленого правового розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами, зважаючи на недостатню аргументованість виокремлення проміжної ланки в існуючій історично сформованій системі МГП та сучасні тенденції їх зближення;

аргументовано необхідність проведення кваліфікації ситуацій збройного насильства в межах *lex lata*, застосування якого до сучасних реалій вбачається шляхом адаптування наявних правових категорій за допомогою сучасної інтерпретації існуючих правових термінів та дотримання і забезпечення дотримання поваги до МГП задля відображення сучасних подій та збереження власної актуальності;

удосконалено:

уявлення про доцільність існування єдиного визначення збройного конфлікту та єдиного права для всіх видів збройних конфліктів задля реалізації гуманітарної мети «права війни» на підставі розгляду сучасного МГП як втілення ідей гуманізму;

погляди щодо застосування МГП на підставі матеріальних, а не формальних аспектів збройних конфліктів, виходячи з початку реалізації його норм і принципів

щодо фактичних ситуацій на місці та поступової відмови від формальних заяв «оголошення війни» та «стану війни»;

визначення поняття «неміжнародний збройний конфлікт» як родової категорії, яка використовується на противагу поняттю «міжнародний збройний конфлікт» та включає в себе такі поняття, як «збройний конфлікт, який не має міжнародного характеру» за змістом статті 3, спільної для всіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. (далі — спільна стаття 3), «збройний конфлікт неміжнародного характеру» за змістом Додаткових протоколів 1977 р. та «збройний конфлікт неміжнародного характеру», який складається з «конфліктів за змістом спільної статті 3» й «тривалих неміжнародних збройних конфліктів» за змістом Римського статуту;

набули подальшого розвитку:

уявлення про існування тенденцій конвергенції правових режимів міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів через наявність практики міжнародних кримінальних трибуналів МКТЮ та МКТР, дослідження МКЧХ, що присвячене звичаєвому МГП, міжнародних угод з регулювання питання про озброєння та роззброєння й останніх спроб кодифікації порушень МГП кримінального характеру у межах Римського статуту;

положення про те, що втручання третіх сторін у неміжнародні збройні конфлікти є постійно діючим явищем та невід'ємною рисою більшості сучасних «внутрішніх збройних конфліктів»;

твердження про наявність політичного впливу під час кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів, який виявляється у спробах здійснення політичних маніпуляцій задля виведення певних ситуацій збройного насильства з-під дії норм і принципів МГП;

погляди щодо суттєвого ускладнення міжнародно-правової кваліфікації збройних конфліктів, які мають місце поза межами території однієї держави за участі недержавних утворень у межах традиційної нормативно закріпленої правової дихотомії між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами;

теза про те, що кваліфікація ситуацій збройного насильства у МГП є об'єктивним правовим тестом, а не суб'єктивним рішенням, яке приймається національними урядами чи міжнародними організаціями.

Практичне значення отриманих результатів. Одержані результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення та можуть бути використані у:

науково-дослідницькій роботі — як підгрунтя для подальших наукових досліджень особливостей та специфіки неміжнародних збройних конфліктів та суміжних явищ, для створення необхідної теоретичної бази та поглиблення наукових знань щодо неміжнародних збройних конфліктів, а також при дослідженнях у сфері МГП, права збройних конфліктів, права міжнародної відповідальності та інших галузях міжнародного права;

нормотворчій та правозастосовній діяльності — у процесі розробки та вдосконалення нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання

питань, пов'язаних з міжнародною та національною правовою регламентацією неміжнародних збройних конфліктів;

навчально-методичному процесі — при підготовці та викладанні у вищих навчальних закладах таких нормативних дисциплін та спецкурсів, як «Міжнародне публічне право», «МГП», «Міжнародне кримінальне право», «Право міжнародно-правової відповідальності», «Міжнародне право прав людини» та ін., а також для розробки і вдосконалення навчальних програм, курсів лекцій, навчальних, навчально-методичних посібників та підручників.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні й практичні положення та висновки дисертаційного дослідження були обговорені на засіданнях кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Національного університету «Одеська юридична академія», а також оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, зокрема, Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (м. Одеса, 6—7 лютого 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» (м. Кошице, Словацька Республіка, 27—28 лютого 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15—16 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Міжнародне право розвитку: сучасні тенденції та перспективи» (м. Одеса, 17 червня 2015 р.); Всеукраїнській науковій конференції пам'яті професора Вишнякова Олександра Костянтиновича «Правові проблеми цивілізаційного вибору України» (м. Одеса, 6 листопада 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» (м. Одеса, 27 жовтня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні» (м. Одеса, 14—15 жовтня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); на науково-методологічних семінарах, зокрема, методологічному семінарі на тему: «Методологічні проблеми концепції атрибуції поведінки державі за сучасним міжнародним правом» (доповідач — кандидат юридичних наук, доцент С. С. Андрейченко; 20 жовтня 2015 р., м. Одеса); методологічному семінарі на тему: «Методологічні проблеми застосування принципів права» (доповідачі — доктор юридичних наук, професор С. П. Погребняк та кандидат юридичних наук, доцент В. С. Смородинський (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; 5 листопада 2015 р., м. Одеса); методологічному семінарі на тему: «Гібридність права у сучасному кримінально-правовому дискурсі» (доповідач — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України В. О. Туляков;

12 квітня 2016 р., м. Одеса); методологічному семінарі на тему: «Чи є реальною криза міжнародного права? Питання теорії і практики» (доповідач — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка М. М. Гнатівський; 3 червня 2016 р., м. Одеса) та на «круглих столах», зокрема, Молодіжному євроатлантичному безпековому форумі (*Euroatlantic Youth Security Forum*) (організатори — Посольство Литви в Україні, яке виконувало функції контактного Посольства НАТО в Україні, Центр міжнародних досліджень та Одеський національний університет імені І. І. Мечникова; 18—19 травня 2015 р., м. Одеса) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 16 публікаціях, серед яких 5 статей — у наукових фахових періодичних виданнях України, 1 стаття — у зарубіжному науковому періодичному виданні, 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, а також 1 підрозділ — у колективній монографії.

Структура та обсяг дисертації зумовлені означеною проблематикою, метою та завданнями, а також теоретико-методологічними засадами дослідження. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, основної частини (вступу, трьох розділів, поділених на сім підрозділів, висновків) та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 237 сторінок, з них 56 сторінок — список використаних джерел, який складається з 410 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір і актуальність теми дисертаційного дослідження, ступінь її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, методологічну, теоретичну та емпіричну бази. Сформульовано положення, які характеризуються науковою новизною, розкрито теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, зазначено структуру та обсяг роботи.

Перший розділ «Загальні засади кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у міжнародному гуманітарному праві» складається з двох підрозділів, в яких проаналізовані теоретичні та практичні основи кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП, охарактеризовані сучасні виклики кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів, а також тенденції розвитку правових режимів у МГП.

Підрозділ 1.1. «Основні положення кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів та інших ситуацій збройного насильства у міжнародному гуманітарному праві» присвячений дослідженню основ кваліфікації збройних конфліктів у МГП.

Відзначено, що серед суміжних правових режимів, покликаних задля регулювання ситуацій збройного насильства, саме МГП визнається в якості

lex specialis — спеціального режиму, який застосовується по відношенню до ситуацій збройних конфліктів.

Зазначено, що за умови відсутності нормативно закріпленого поняття «збройний конфлікт» кваліфікація ситуацій збройного насильства у МГП повинна відбуватися виключно у межах історично сформованого та нині існуючого правового розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами.

Встановлено, що різниця між правовими режимами міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів є суттєвою, адже в залежності від кваліфікації ситуації збройного насильства в якості одного з відповідних правових режимів буде залежати обсяг норм МГП, які повинні підлягати застосуванню, та правовий статус учасників збройного насильства.

За наявності значної кількості термінів, покликаних позначати ситуації збройного насильства на противагу терміну «міжнародний збройний конфлікт», аргументовано доцільність використання в якості родової категорії терміна «неміжнародний збройний конфлікт».

Обґрунтовано твердження про те, що основними інструментами оцінки фактичних обставин сьогодні все ще залишаються два критерії — інтенсивності збройного насильства та організації залучених сторін.

У підрозділі 1.2. «Сучасні виклики кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у міжнародному гуманітарному праві» аналізуються сучасні виклики щодо придатності застосування норм і принципів МГП, а також новітні напрямки розвитку кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП.

Зазначено, що зростаюча складність ситуацій збройного насильства обумовлюється проблемою т. зв. «асиметричних воєнних дій», яка багато в чому проявляється у мінливому характері збройного насильства, зміні виду задіяних суб'єктів, зокрема, фрагментації збройних груп, участі транснаціональних збройних та організованих злочинних угруповань, а також у зростаючій кількості випадків втручання третіх сторін, зокрема, у зв'язку із залученням багатонаціональних операцій, що безперечно призводить до суттєвих проблем стосовно матеріальної, географічної, темпоральної та персональної сфер застосування норм МГП.

З'ясовано, що до сучасних тенденцій кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів відносяться тенденції конвергенції правових режимів міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів.

Встановлено, що основними доказами зближення правових режимів міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів слугують практика діяльності міжнародних кримінальних трибуналів, зокрема, МКТЮ та МКТР; дослідження МКЧХ, що присвячене звичасвому МГП; міжнародні угоди з регулювання питання про озброєння та роззброєння; та останні спроби кодифікації порушень МГП кримінального характеру у межах Римського статуту.

Окрему увагу приділено аналізу практики тлумачення міжнародними судовими органами норм спільної статті 3 та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій

1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 р. (далі — Додатковий протокол II), кризь призму матеріальних норм Женевських конвенцій 1949 р. та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р.

Утім, незважаючи на подібні тенденції зменшення значення відмінності між правовими режимами міжнародного та неміжнародного збройних конфліктів, обґрунтовано, що існуючий правовий поділ є надзвичайно важливою складовою процесу кваліфікації ситуацій збройного насильства у МГП.

Другий розділ «Еволюція міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів» складається з трьох підрозділів, в яких розглянуті актуальні проблеми генези становлення та розвитку міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів.

У підрозділі 2.1. «Витоки регламентації «внутрішніх збройних конфліктів» у традиційному міжнародному праві» досліджуються первинні спроби правової регламентації «внутрішніх збройних конфліктів» у традиційному міжнародному праві.

Встановлено, що першочергово відмінність між різноманітними типами війн проводилася на основі релігійних вчень.

Відзначено, що значну роль у цьому процесі відіграли християнство, зокрема протестантизм, а також іслам. За наявності існування стійкої відсутності рівності між віруючими та невіруючими регулюванню підлягали лише міждержавні війни з іноземцями, в той час як для ситуацій «внутрішніх війн» жодних обмежень і правил взагалі не існувало.

Обґрунтовано, що після укладення Вестфальського миру 1648 р., з виникненням теорії «справедливої війни» та початком поступового формування інституту визнання в якості воюючої сторони, збройне насильство, як правило, також підлягало регулюванню у випадках війн між суверенами.

Зважаючи на досвід громадянських війн, зазначено, що ситуація кардинально не змінилася й надалі, під час виокремлення таких стадій доконвенційного регулювання «внутрішніх збройних конфліктів», як бунт і повстання, та після завершення формування інституту визнання воюючою стороною.

Доведено, що правила ведення війни традиційно розповсюджувалися лише на міждержавні збройні конфлікти або на збройні конфлікти, які були максимально наближеними до них.

Аргументовано твердження про те, що концепція «внутрішнього збройного конфлікту» у традиційному міжнародному праві фактично позначала ситуацію, керовану виключно внутрішньодержавним правом, за винятком випадків, в яких мало місце визнання в якості воюючої сторони.

Підрозділ 2.2. «Спільна стаття 3 та збройні конфлікти, які не мають міжнародного характеру у міжнародному гуманітарному праві» містить детальну характеристику спільної статті 3.

З огляду на те, що до прийняття Женевських конвенцій 1949 р. у МГП не існувало жодних матеріальних положень, які стосувалися б ситуацій неміжнародних збройних конфліктів, відзначено, що ця стаття вперше передбачила норми для безпосереднього застосування у ситуаціях внутрішнього збройного насильства.

Аргументовано, що прийняття цієї статті свідчить про те, що на зміну «старої системи» прийшло включення у Женевські конвенції 1949 р. «відносно нового» поняття збройного конфлікту; вперше був закріплений термін «збройний конфлікт, який не має міжнародного характеру», дефініція, яка відбивала фактичну ситуацію на місці. Саме з цього часу вважається, що МГП, таким чином, стало застосовуватися на підставі матеріальних аспектів збройних конфліктів, а не *pro forma*.

Більш того, встановлено, що зазначена стаття являє собою одне з основних положень МГП та за своїм статусом прирівнюється до статусу норм *jus cogens* в міжнародному праві; вона є абсолютним мінімумом вимог гуманного поводження, який слід застосовувати під час будь-якого збройного конфлікту незалежно від його кваліфікації.

Особливу увагу приділено аналізу міжнародної практики, яка визначає відповідну статтю в якості частини звичаєвого міжнародного права.

У зв'язку з тим, що вона не містить чіткого визначення терміна «збройний конфлікт, який не має міжнародного характеру», обґрунтовано доцільність застосування критеріїв інтенсивності та організованості сторін в якості основних показників для визначення її матеріальної сфери застосування.

У підрозділі 2.3. «Додаткові протоколи 1977 р. і Римський статут та збройні конфлікти неміжнародного характеру у міжнародному гуманітарному праві» зазначається про місце, роль та значення Додаткових протоколів 1977 р. і Римського статуту в еволюції міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів.

Охарактеризовано Додатковий протокол II як перший міжнародний нормативно-правовий акт, що був повністю присвячений збройним конфліктам неміжнародного характеру; в ньому вперше було закріплено нове поняття «збройний конфлікт неміжнародного характеру».

Виходячи з нормативно закріпленої дефініції цього поняття встановлено наявність ряду конкретних об'єктивних матеріальних елементів, які свідчать про існування такого конфлікту.

Доведено, що відповідний Протокол був покликаний стати логічним продовженням та доповненням спільної статті 3, забезпечивши при цьому більшу ясність її широких принципів та встановивши значно вищий поріг свого застосування, тим самим обмеживши власну дію.

Особливу увагу приділено аналізу Римського статуту, в якому для цілей встановлення юрисдикції МКС закріплено два типи неміжнародних збройних конфліктів — «конфлікти за змістом спільної статті 3» та «тривалі неміжнародні збройні конфлікти», що свідчить про збереження підходу щодо традиційного розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами.

Третій розділ «Сучасні реалії кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у міжнародному гуманітарному праві» складається з двох підрозділів, в яких досліджені теоретичні й практичні проблеми сучасної кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП та її ускладнення завдяки наявності іноземного втручання та політичного впливу.

Підрозділ 3.1. «Кваліфікація неміжнародних збройних конфліктів з іноземним втручанням у міжнародному гуманітарному праві» присвячений аналізу випадків втручання третіх країн у неміжнародні збройні конфлікти та його наслідків.

На підставі досвіду останніх найбільш масштабних неміжнародних збройних конфліктів встановлено, що іноземне втручання у неміжнародні збройні конфлікти сьогодні розглядається як невід’ємна риса сучасних збройних конфліктів і в умовах існуючого формального поділу збройних конфліктів на міжнародні та неміжнародні суттєво ускладнює їх кваліфікацію.

Виокремлено два основних підходи щодо обсягу застосування норм і принципів МГП у збройних конфліктах із іноземним втручанням: 1) глобальний підхід, в якому сам факт втручання автоматично означає застосування всього обсягу норм і принципів МГП, та 2) змішаний підхід, в якому збройний конфлікт за участі іноземної держави повинен розглядатися як серія бінарних протистоянь з визначенням конкретного правового режиму до кожного з них.

Особливу увагу приділено аналізу судової практики щодо т. зв. «тестів «загального» та «ефективного» контролів», які слугують інструментами, що покликані сприяти розв’язанню проблемних питань щодо кваліфікації збройних конфліктів за наявності іноземного елемента.

Вказано на недоцільність кваліфікації ситуацій збройного насильства за іноземної участі в якості т. зв. «інтернаціоналізованих збройних конфліктів» за відсутності необхідних підстав у виокремленні проміжної ланки між неміжнародними та міжнародними збройними конфліктами.

У підрозділі 3.2. «Політизація кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у міжнародному гуманітарному праві» актуалізується проблематика політичного впливу на кваліфікацію неміжнародних збройних конфліктів.

Виявлено, що надмірна політизація кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів призводить до її безумовного ускладнення.

Встановлено, що вона має місце на кожному етапі становлення норм, призначених для регламентації ситуацій неміжнародних збройних конфліктів.

Зазначено, що процес юридичної кваліфікації, як правило, залежить від неминучої суб’єктивної оцінки ситуації кваліфікуючим суб’єктом.

Наведено ряд ситуацій, в яких найчастіше за все спостерігається політичний вплив. До них відносяться т. зв. «опосередковані війни», т. зв. «війна з тероризмом», операції з підтримання миру, т. зв. «війни за незалежність» та випадки перетину *jus ad bellum* та *jus in bello*, адже у кожному з них від держав, по суті, вимагається надання об’єктивної характеристики ситуації, яка значною мірою зачіпає їхні політичні інтереси.

Акцентовано увагу на тому, що наявність політичного впливу під час юридичної кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів, як правило, обумовлюється прагненням виведення певних ситуацій збройного насильства з-під дії норм і принципів МГП.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання актуальної наукової проблеми, що полягає у комплексному правовому аналізі кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП. Основні результати дослідження викладені у таких **висновках**:

1. Сучасне МГП не включає повного визначення тих ситуацій, які потрапляють у його матеріальну сферу застосування, адже воно не містить нормативно закріплену дефініцію поняття «збройний конфлікт». У зв'язку з цим кваліфікація ситуацій збройного насильства з точки зору МГП повинна відбуватися виключно у межах існуючого історично сформованого правого розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами. Така відмінність є ключовою, оскільки в залежності від того, як буде кваліфіковано ту чи іншу ситуацію збройного насильства, залежить обсяг норм, які будуть підлягати застосуванню, та правовий статус його учасників.

2. Правовий розподіл між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами спостерігається на кожному історичному етапі правової регламентації збройного насильства, починаючи із стародавніх часів (у Стародавній Греції); він існував за часів релігійного періоду регулювання війн (формувався під впливом ідей християнства, зокрема протестантизму, та ісламу); знайшов своє відображення після укладення Вестфальського миру 1648 р. та був закріплений у сучасному МГП, а саме — у Женевських конвенціях 1949 р., Додаткових протоколах 1977 р. та в Римському статуті.

3. Тривалий час міжнародно-правовій регламентації підлягали лише традиційні міждержавні війни. Такий стан речей був обумовлений самою структурою системи міжнародного права, природою державного суверенітету та побоюваннями суверенних держав незаконного «втручання ззовні» у їхні внутрішні справи. Однак під впливом ідей гуманізму міжнародно-правовий захист поступово почав розповсюджуватися і щодо учасників ситуацій т. зв. «внутрішнього збройного насильства».

4. Еволюція уявлення про т. зв. «внутрішнє збройне насильство», а також наявність низки термінів, які використовуються для позначення ситуацій збройного насильства на противагу поняттю «міжнародний збройний конфлікт», призвели до термінологічної плутанини. У зв'язку з цим термін «неміжнародний збройний конфлікт» пропонується розглядати як родову категорію, яка включає в себе такі поняття, як «збройний конфлікт, який не має міжнародного характеру» за змістом спільної статті 3, «збройний конфлікт неміжнародного характеру» за змістом Додаткових протоколів 1977 р. та «збройний конфлікт неміжнародного характеру»,

який складається із «конфліктів за змістом спільної статті 3» та «тривалих міжнародних збройних конфліктів» за змістом Римського статуту.

5. Сьогодні кваліфікація міжнародних збройних конфліктів у МГП відбувається в контексті двох т. зв. «порогів» його застосування: нижнього, який означає, що воно не застосовується до випадків порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як безпорядки, окремі й спорадичні акти насильства та інші акти аналогічного характеру, оскільки вони не є збройними конфліктами, та верхнього, який свідчить про те, що до міжнародних збройних конфліктів відносяться всі ситуації збройного насильства, які не становлять міжнародного збройного конфлікту і відтак не є випадками оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше державами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни, випадками часткової чи повної окупації території держави однієї з держав, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір, та збройними конфліктами, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення. При цьому визначення моменту перетину відповідних т. зв. «порогів» застосування МГП сьогодні вбачається за допомогою двох вироблених практикою міжнародних судових установ, критеріїв — інтенсивності збройного насильства та організації залучених сторін.

6. Сьогодні до сучасних викликів кваліфікації міжнародних збройних конфліктів, як правило, відносяться зростаюче суттєве ускладнення ситуацій збройного насильства, що обумовлюється проблемою т. зв. «асиметричних воєнних дій», яка багато в чому проявляється у мінливому характері збройного насильства, зміні виду задіяних суб'єктів, зокрема, фрагментації збройних груп, участі транснаціональних збройних та організованих злочинних угруповань, а також зростанням кількості випадків втручання третіх сторін, зокрема, у зв'язку із залученням багатонаціональних операцій, що загалом призводить до наявності значних проблем щодо матеріальної, географічної, темпоральної та персональної сфер застосування норм МГП.

7. Наявність практики міжнародних кримінальних трибуналів МКТЮ та МКТР, дослідження МКЧХ, що присвячене звичасвому МГП, міжнародних угод з регулювання питання про озброєння та роззброєння й останніх спроб кодифікації порушень МГП кримінального характеру у межах Римського статуту свідчать про існування сучасних тенденцій щодо конвергенції існуючих правових режимів міжнародного та міжнародного збройних конфліктів. Ці тенденції також проглядаються і у зв'язку з т. зв. «ускладненням» реальності сучасних збройних конфліктів, які як правило мають місце поза межами території однієї держави за участі недержавних утворень.

8. Початок реалізації норм і принципів МГП щодо фактичних ситуацій на місці та поступова відмова від формальних заяв «оголошення війни» та «стану війни» свідчать про видозміну поглядів щодо застосування МГП на підставі матеріальних, а не формальних аспектів збройних конфліктів.

9. Втручання третіх сторін у міжнародні збройні конфлікти суттєво ускладнює їх кваліфікацію в умовах існуючої історично сформованої системи МГП та нормативно закріпленого правового розподілу між міжнародними та міжнародними збройними конфліктами. Незважаючи на це, сьогодні немає жодних підстав для виокремлення відносно нової проміжної ланки (виду) такого конфлікту, як т. зв. «інтернаціоналізований збройний конфлікт».

10. Сучасна кваліфікація міжнародних збройних конфліктів значно ускладнюється завдяки її надмірній політизації. Політичний вплив найчастіше за все спостерігається у т. зв. «опосередкованих війнах», т. зв. «війні з тероризмом», операціях з підтримання миру, т. зв. «війнах за незалежність» й у випадках перетину *jus ad bellum* та *jus in bello*. Це обумовлюється тим фактом, що у кожному з подібних випадків від держав, по суті, вимагається надання об'єктивної характеристики ситуації, яка значною мірою зачіпає їхні політичні інтереси. Сьогодні політичні маніпуляції, як правило, здійснюються задля виведення певних ситуацій збройного насильства з-під дії норм і принципів МГП.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кузьмін Е. Е. Поняття збройного конфлікту: первісні роздуми / Е. Е. Кузьмін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». — 2014. — Вип. 12, т. 2. — С. 187—190.

2. Кузьмін Е. Е. Щодо критеріїв визначення збройних конфліктів: їх значення для кваліфікації та типології конфліктних ситуацій / Е. Е. Кузьмін // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. — 2015. — № 3. — С. 195—201.

3. Кузьмін Е. Е. До дискусії щодо правової природи інтернаціоналізованих збройних конфліктів міжнародного характеру / Е. Е. Кузьмін // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». — 2016. — Вип. 4, т. 2. — С. 122—126.

4. Кузьмін Е. Е. Окремі аспекти правової кваліфікації випадків порушення внутрішнього порядку й виникнення обстановки внутрішньої напруженості / Е. Е. Кузьмін // Право і суспільство. — 2016. — № 5, ч. 1. — С. 203—208.

5. Кузьмін Е. Е. Щодо уточнення поняття та сутності термінів «правове регулювання» та «правова регламентація» в дослідженнях збройних конфліктів / Е. Е. Кузьмін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». — 2016. — № 41, т. 2. — С. 210—213.

6. Кузьмін Е. Право збройних конфліктів міжнародного характеру: основні етапи кодифікації та прогресивного розвитку / Едуард Кузьмін // Jurnalul juridic national: teorie și practică. — 2016. — № 3. — С. 206—209.

7. Кузьмін Е. Е. Правове регулювання масових заворушень та правовий режим надзвичайного стану: міжнародно-правовий аспект / Е. Е. Кузьмін // Сучасне

кримінальне право України: наукові нариси : монографія : до 20-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» / за ред. Н. А. Мирошніченко, Є. Л. Стрельцова ; МОН України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», ПРЦ НАПрНУ. — Одеса : Юрид. літ., 2017. — С. 462—479.

8. Кузьмін Е. Е. До питання про класифікацію збройних конфліктів / Е. Е. Кузьмін // Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6—7 лют. 2015 р.) / МГУ, Ін-т нац. та міжнар. права, ПРЦ НАПрНУ. — Херсон : Гельветика, 2015. — С. 161—164.

9. Кузьмін Е. Е. До питань типології внутрішніх конфліктів: міжнародно-правовий аспект / Е. Е. Кузьмін // *Právna veda a prax v treťom tisícročí : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (v. Košice, Slovenská Republika, 27—28 feb. 2015 r.). — Кошице : Університет Павла Йозефа Шафарика, 2015. — С. 48—50.

10. Кузьмін Е. Е. До питання про національну та міжнародну безпеку в сучасних умовах / Е. Е. Кузьмін // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15—16 трав. 2015 р.) : у 2 т. / відп. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», ПРЦ НАПрНУ. — Одеса : Юрид. літ., 2015. — Т. 1. — С. 372—374.

11. Кузьмін Е. Е. Збройний конфлікт як джерело розвитку [Електронний ресурс] / Е. Е. Кузьмін // *Международное право развития: современные тенденции и перспективы* : материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Одесса, 17 июня 2015 г.) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф. междунар. права и междунар. отношений. — Одеса, 2015. — С. 165—167. — Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=b251YS5lZHUudWF8aW50bGF3fGd4OjVmZjYxY2Q0NDZmZGQ4MGQ>.

12. Кузьмін Е. Е. До питання про кодифікацію та прогресивний розвиток права збройних конфліктів неміжнародного характеру / Е. Е. Кузьмін // Правові проблеми цивілізаційного вибору України : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. пам'яті проф. Вишнякова Олександра Костянтиновича (м. Одеса, 6 листоп. 2015 р.) / наук. ред. С. В. Ківалов ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф. права ЄС та порівняльн. правознав., наук.-освіт. клуб «Єдність у різноманітті». — Одеса : Фенікс, 2015. — С. 96—99.

13. Кузьмін Е. Е. Деякі аспекти проблеми зовнішньої допомоги сторонам у внутрішніх збройних конфліктах / Е. Е. Кузьмін // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.) : у 2 т. / відп. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», ПРЦ НАПрНУ. — Одеса : Юрид. літ., 2016. — Т. 1. — С. 329—331.

14. Кузьмін Е. Е. Спільна класифікація деяких видів збройних конфліктів: постановка проблеми / Е. Е. Кузьмін // *Правова реформа та забезпечення демократизаційних процесів і національної безпеки в Україні* : матеріали Всеукр.

наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14—15 жовт. 2016 р.) / МГУ, Ін-т нац. та міжнар. права, ПРЦ НАПрНУ. — Херсон : Гельветика, 2016. — С. 103—107.

15. Кузьмін Э. Э. Некоторые размышления о сущности внутренних вооруженных конфликтов / Э. Э. Кузьмин // Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 27 жовт. 2016 р.) / МОН України, МГУ, ПРЦ НАПрНУ, Вища шк. міжнар. відносин та американістики, Вища шк. комунікац., політол. та міжнар. відносин. — Одеса : Фенікс, 2016. — С. 109—111.

16. Кузьмін Е. Е. Деякі міркування щодо історичних передумов політичного впливу на кваліфікацію внутрішніх збройних конфліктів / Е. Е. Кузьмін // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) : до 20-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 170-річчя Одеської школи права : у 2 т. / відп. ред. Г. О. Ульянова ; МОН України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», ПРЦ НАПрНУ. — Одеса : Гельветика, 2017. — Т. 1. — С. 392—394.

АНОТАЦІЯ

Кузьмін Е. Е. Кваліфікація неміжнародних збройних конфліктів у міжнародному гуманітарному праві: зарубіжний досвід. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 — міжнародне право. — Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація присвячена комплексному правовому аналізу кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП. Проаналізовано теоретичні засади кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП. Розкрито правову природу та змістовні характеристики поняття «збройний конфлікт». Визначено місце поняття «неміжнародний збройний конфлікт» у межах існуючого у системі МГП історично сформованого правового розподілу між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами. Виявлено сучасні тенденції кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів. Досліджено еволюцію міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів та сформовано періодизацію становлення та розвитку міжнародно-правової регламентації неміжнародних збройних конфліктів. Охарактеризовано сучасні реалії кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів у МГП. Надано правову оцінку іноземного втручання у неміжнародні збройні конфлікти та визначено роль політичного впливу під час кваліфікації неміжнародних збройних конфліктів.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, МГП, право збройних конфліктів, неміжнародний збройний конфлікт, кваліфікація, міжнародно-правова кваліфікація, кваліфікація неміжнародних збройних конфліктів.

АННОТАЦИЯ

Кузьмин Э. Э. Квалификация немеждународных вооруженных конфликтов в международном гуманитарном праве: зарубежный опыт. — На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 — международное право. — Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

Диссертация посвящена комплексному правовому анализу квалификации немеждународных вооруженных конфликтов в МГП. Проанализированы теоретические основы квалификации немеждународных вооруженных конфликтов в МГП. Раскрыты правовая природа и содержательные характеристики понятия «вооруженный конфликт». Определено место понятия «немеждународный вооруженный конфликт» в рамках существующего в системе МГП исторически сложившегося правового разделения между международными и немеждународными вооруженными конфликтами. Выявлены современные тенденции квалификации немеждународных вооруженных конфликтов. Исследована эволюция международно-правовой регламентации немеждународных вооруженных конфликтов и сформирована периодизация становления и развития международно-правовой регламентации немеждународных вооруженных конфликтов. Охарактеризованы современные реалии квалификации немеждународных вооруженных конфликтов в МГП. Дана правовая оценка иностранному вмешательству в немеждународные вооруженные конфликты и определена роль политического влияния во время квалификации немеждународных вооруженных конфликтов.

Ключевые слова: международное гуманитарное право, МГП, право вооруженных конфликтов, немеждународный вооруженный конфликт, квалификация, международно-правовая квалификация, квалификация немеждународных вооруженных конфликтов.

SUMMARY

Kuzmin E. E. Qualification of Non-International Armed Conflicts in International Humanitarian Law: Foreign Experience. — On the Rights of the Manuscript.

The Thesis for the Degree of Candidate of Law in Specialty 12.00.11 — International Law. — National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2018.

The thesis is devoted to the complex legal analysis of qualification of non-international armed conflicts in IHL. Theoretical foundations of the qualification of non-international armed conflicts in IHL are analyzed. The legal nature and characteristics of essence of the term «armed conflict» are specified. The place of the term «non-international armed conflict» is defined within the existing of the historically formed legal distinction between international and non-international armed conflicts in the

system of IHL. Modern challenges of contemporary non-international armed conflicts are emphasized. These are the aspirations of the theory and practice of modern IHL towards the gradual convergence of legal regimes of international and non-international armed conflicts. The evolution of international legal regulation of non-international armed conflicts are researched. The formation of the periodization of establishment and development of the international legal regulation of non-international armed conflicts are examined. The following historical stages are distinguished: 1) until 1648 — the religious period of regulation of wars (the influence of Christianity, particularly, Protestantism and Islam); 2) from 1648 — the period of the Peace of Westphalia, the emergence of Just War Theory, the origins of the formation of the institution of recognition of insurgent and belligerent; 3) until 1949 — the period of formation of such stages of civil confrontation as rebellion and the actions of insurgent forces, the formation and development of the institution of belligerent recognition; 4) since 1949 — the period of Conventional regulation (the Geneva Conventions of 1949), the Additional Protocols of 1977 and the Rome Statute. Modern reality of qualification of non-international armed conflicts in IHL are characterized. The provisions regarding the difficulty of qualification of modern armed conflicts are substantiated in the connection with the «complication» of their reality, in particular, armed conflicts, which, as a rule, take place outside the territory of one state with the participation of non-state entities. Legal assessment of the foreign intervention in non-international armed conflicts are provided and the role of the political influence during the qualification of non-international armed conflicts are determined.

Keywords: international humanitarian law, IHL, law of armed conflict, non-international armed conflict, qualification, international legal qualification, qualification of non-international armed conflicts.

Підписано до друку 27.04.2018. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 65.

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 7
Тел. (048) 777-48-79

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4284 від 23.03.2012 р.